

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського
Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

СУЧАСНІ ОНОМАСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
(вибіркова навчальна дисципліна)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського
Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

СУЧАСНІ ОНОМАСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
(вибіркова навчальна дисципліна)

*Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної
роботи для здобувачів СВО магістра за спеціальністю 014 Середня
освіта (Українська мова і література).*

Вінниця– 2025

УДК 811.161.2'373.2:001.891(072)

П12

Рекомендовано навчально-методичною комісією факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха (протокол № 5 від 09.04.2025 р.)

Автор:

Павликівська Н. М. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови ВДПУ імені Михайла Коцюбинського.

Рецензенти:

Іваницька Н. Б. – доктор філологічних наук, професор кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету;

Сахацька В. В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Павликівська Н. М.

П12 Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи вибіркової навчальної дисципліни «Сучасні ономастичні дослідження» для здобувачів СВО магістра спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і література). Вінниця: ТОВ «ДРУК-ПЛЮС», 2025. 50 с.

ISBN 978-617-8406-32-5

Укладено відповідно до програми підготовки магістрантів денної та заочної форм навчання. Видання містить контрольні-пошукові, проблемні завдання для індивідуальної пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти в аудиторний і неаудиторний час, запитання для самоконтролю, теми індивідуальних навчально-дослідних завдань, а також довідковий матеріал.

Для здобувачів ступеня вищої освіти «магістр», викладачів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК 811.161.2'373.2:001.891(072)

ISBN 978-617-8406-32-5

© Павликівська Н. М., 2025

ЗМІСТ

ЗМІСТ.....	3.
ПЕРЕДМОВА.....	4.
Теоретична частина.....	6.
Лекція №1. Ономастика як наука.....	6.
Лекція №2. Об'єктно-номінативна типологія антропонімів. Антропонімна система української мови.....	6.
Лекція №3. Особливості формування сучасних вторинних назв особи (неофіційний антропонімікон)	7.
Лекція №4. Літературна ономастика. Засади ономатопоетики.....	7.
Лекція №5. Ономастичний компонент у мовній освіті вчителя.....	7.
Практична частина.....	8.
Практичне заняття №1-2. Ономастика як наука про власні назви. Денотатно-номінативна структура онімного простору.....	8.
Практичне заняття № 3-4. Антропоніміка. Антропоніми первинної номінації. Власне ім'я, ім'я по батькові (батьківство)	11.
Практичне заняття № 5-6. Антропоніміка. Антропоніми первинної номінації. Прізвище.....	13.
Практичне заняття № 7-8. Антропоніміка. Антропоніми вторинної номінації. Прізвисько.....	17.
Практичне заняття № 9-10. Антропоніміка. Антропоніми вторинної номінації. Псевдонім.....	20.
Практичне заняття № 11-12. Топоніми у структурі онімного простору України.....	23.
Практичне заняття № 13-14. Урбаноніми. Ергоніми.....	27.
Практичне заняття № 15. Літературна ономастика.....	31.
Самостійна робота.....	34.
Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань.....	35.
Довідковий матеріал.....	36.
Глосарій.....	40.
Методичне забезпечення.....	43.
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	43.
Інформаційне забезпечення.....	47.

ПЕРЕДМОВА

Сучасні ономастичні дослідження – важлива компонента програми професійної філологічної освіти. Власні назви, або оніми, пропріативи, вважаються мовною універсалією. Вони наявні майже в усіх мовах світу, функціонують із давніх часів, вживаються масово, демонструють спільність своїх основних ознак.

Здобувачі вищої освіти ступеня магістра вивчатимуть різноманіття величезного пласту пропріальної лексики української мови. Відомо, що власних назв у мові значно більше, ніж апелювативних. Особливу увагу магістранти зосередять на новітніх напрямках ономастичних студій: типологічній, когнітивній, фольклорній, літературній, конотативній, соціономастиці.

Методичні рекомендації підготовлено для здобувачів СВО магістра за спеціальністю 014 Середня освіта, предметною спеціальністю 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), додатковою предметною спеціальністю 014.021 Середня освіта Середня освіта (Мова і література (англійська)), освітньо-професійною програмою Середня освіта. Українська мова і література, англійська мова.

Обсяг навчальної дисципліни «Сучасні ономастичні дослідження»: 4 кредити, загальна кількість годин – 120, лекцій -10 годин, практичних занять – 30 годин, самостійна робота – 80 годин, вид контролю – залік. Навчально-дослідне дослідження (ІНДЗ) – «Дослідження ономастичного простору».

Мета викладання навчальної дисципліни передбачає дати здобувачам знання з ономастики (регіональної та літературної), а також з функціональних можливостей власних назв.

Завданнями навчальної дисципліни «Сучасні ономастичні дослідження» є:

а) ознайомити здобувачів із загальнотеоретичними питаннями ономастики та основами денотатно-номінативного структурування онімного простору української мови;

б) ознайомити з випадками взаємопереходу загальних назв у власні й навпаки (онімізація, трансонімізація);

в) дослідити функціональне навантаження власних назв у художніх творах українських письменників;

г) ознайомити здобувачів із найвідомішими українськими ономастами та ономастичними школами в Україні;

д) розглянути використання онімної лексики в шкільному курсі української мови та літератури.

Очікувані результати навчання дисципліни:

знати:

– зміст і напрями розвитку сучасної ономастики (вітчизняної та зарубіжної);

– історію дослідження онімів у вітчизняній лінгвістичній практиці;

– загальні принципи методології ономастичного аналізу та алгоритм аналізу онімів різних класів;

– основні та додаткові функції онімів різних розрядів;

– особливості регіональної ономастики.

Методичні рекомендації структуровані відповідно до чинної робочої програми вибіркової навчальної дисципліни «Сучасні ономастичні дослідження»: теоретична частина, практична частина, самостійна робота, тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань, довідковий матеріал, глосарій, методичне забезпечення, рекомендована література, інформаційні ресурси.

Теоретична частина

РОЗДІЛ 1. Загальні засади ономастики як науки. Антропоніміка як розділ ономастики.

Лекція 1: Ономастика. Основні положення.

Інформаційний обсяг теми. Напрямки та об'єкти дослідження ономастики. Антропоніміка, предмет її дослідження; зв'язок з іншими мовознавчими дисциплінами; вивчення української антропонімії. Топоніміка як наука. Специфіка топонімічних досліджень. Теоніміка. Особливості функціонування. Зооніміка. Основні мотивуючі ознаки зоомонімів. Ергонімія, хрононімія, хрематонімія. Об'єкт їхнього вивчення. Основи денотатно-номінативного структурування онімного простору української мови. Найменування об'єктів, співвіднесених із живою природою. Власні назви космічних об'єктів.

Лекція 2. Об'єктно-номінативна типологія антропонімів.

Інформаційний обсяг теми. Антропонімна система української мови:

- особове ім'я;
- ім'я по батькові;
- прізвище;
- прізвисько;
- псевдонім; кличка;
- андронім;
- матронім;
- гінеконім.

Аналіз статті «Денотативно-номінативна структура антропонімікону української мови» М. М. Торчинського.

Лекція 3. Особливості формування сучасних вторинних назв особи (неофіційний антропонімкон).

Інформаційний обсяг теми. Прізвиська: принципи, мотиви, способи та засоби функціонування. Псевдоніми: особливості псевдонімної номінації. Структура класу псевдонімів. Кличка. Чи доцільно розглядати цей термін як вид антропоніма. Думки щодо цього. Характеристичні й функціональні можливості вторинних назв особи.

РОЗДІЛ 2. Літературна ономастика. Ономастика в шкільній програмі.

Лекція 4. Літературна ономастика. Засади оноματοпоетики.

Інформаційний обсяг теми. Історія становлення літературної ономастики: термінологія та методологія. Поетонімічні студії в Україні. Вивчення власних назв у літературних творах за кордоном. Огляд найвизначніших сучасних праць.

Лекція 5. Ономастичний компонент в мовній освіті вчителя.

Інформаційний обсяг теми. Вивчення ономастики на уроках української мови. Вивчення ономастики на уроках української літератури.

Пактична частина

Практичне заняття № 1- 2.

Тема: Ономастика як наука про власні назви. Денотатно-номінативна структура онімного простору.

План

1. Об'єкти та напрямки дослідження ономастики.
2. Структурування онімного простору.
3. Онімні поля: вітоніми, топоніми, космоніми, прагматоніми, ідеоніми, ергоніми.
4. Вітоніми: антропоніми, міфоніми, теоніми, фітоніми, зооніми. Об'єкт та предмет дослідження, специфіка, функціонування.
5. Топоніми. Мікротопоніми. Урбаноніми. Ойконіми (астіоніми, комоніми). Гідроніми. Мікрогідроніми. Об'єкт та предмет дослідження, специфіка, функціонування.
6. Космоніми, їх різновиди. Об'єкт та предмет дослідження, специфіка, функціонування.
7. Прагматоніми. Хрематоніми. Об'єкт та предмет дослідження, специфіка, функціонування.
8. Ідеоніми. Хрононіми та ін.. Об'єкт та предмет дослідження, специфіка, функціонування.
9. Ергоніми. Об'єкт та предмет дослідження, специфіка, функціонування.
10. Поетична (літературна) ономастика. Засади ономатопоетики.
11. Становлення та розвиток ономастики в Україні. Етапи розвитку.
12. Провідні ономастичні школи в Україні.

Ключові слова: ономастика, онім, пропріатив, антропоніміка, топоніміка, теоніміка, зооніміка, ергоніміка, хрононіміка, хрематоніміка, поетонім.

Знати: що являє собою ономастика як наукова дисципліна, її об'єкти та напрямки дослідження, проблематику та історію розвитку в Україні, а також

антропоніміку, топоніміку, теоніміку, зооніміку, ергоніміку й інші складові частини. Літературну ономастику (поетичну) та її теоретичні засади.

Уміти:

- розкрити об'єкт та напрямки дослідження ономастики;
- охарактеризувати розділи ономастики за способом дослідження;
- з'ясувати зв'язок ономастики з іншими дисциплінами;
- описати й охарактеризувати основні етапи становлення та розвитку ономастики в Україні;
- застосовувати термінологічну тріаду, яка закріпилася за кожним розділом ономастики;
- здійснити огляд ономастичних шкіл, які функціонують в Україні;
- презентувати наукові здобутки у галузі регіональної та літературної ономастики;
- з'ясувати теоретичні аспекти вивчення пропріальної лексики.

Питання для самоконтролю:

- 1) Дайте дефініцію поняття «ономастика».
- 2) Який зв'язок має ономастика з іншими науками?
- 3) Що являє собою онімний простір української мови?
- 4) Як ви розумієте термін «денотатно-номінативна» структура онімного простору?
- 5) Хто із сучасних ономастів України запропонував денотатно-номінативне структурування онімного простору української мови?

6) На які онімні поля поділяється онімний простір української мови?

7) Що таке вітоніми, топоніми, космоніми, прагматоніми, ідеоніми, ергоніми?

8) Хто здійснює координацію ономастичних досліджень в Україні?

9) Які ономастичні школи функціонують в Україні?

10) Які перспективи вітчизняних ономастичних досліджень?

Проблемні питання:

1. Які критерії систематизації пропріальних одиниць української мови?

2. У чому полягають визначальні атрибути власної назви?

Практичні завдання:

Завдання 1. Класифікуйте оніми за об'єктом номінації.

Україна, Українська Повстанська Армія, Дністер, Кирило Буданов, Буча, Еверест, «Солодка Даруся», Іван Богун, Коліївщина, Безхвоста, вул. Соборна, Черемош, Чорний ліс, Леся Українка, Прометей, Молочний Шлях, Бистриця, Бабин Яр, Лука-Мелешківська, Майдан Незалежності, кінотеатр «Родина», «Гуси-лебеді летять», Мурчик, Іван Багряний, Дмитро Коцюбайло, Кривий Ріг, Альпи, перукарня «Роксолана», ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, Сірко, магазин «Квіти», Бровари, Остап Вишня, Веселий, Немо, Карпати.

Завдання 2. Наведіть приклади термінологічної тріади для різних ономастичних розрядів.

Завдання 3. Наведіть приклади ергонімів свого населеного пункту. Яке функціональне навантаження вони виконують?

Завдання 4. Назвіть провідних вітчизняних ономастів. Які ономастичні дослідження Вінниччини вам відомі?

Завдання 5. Чи досліджувався онімний простір вашого населеного пункту? Якщо так, то який саме?

Практичне заняття № 3-4.

Тема: Антропоніміка. Антропоніми первинної номінації.

Власне ім'я, ім'я по батькові (батьківство).

План

1. Склад сучасного іменника українців.
2. Основні етапи і процеси в історії розвитку особових імен.
3. Дохристиянський період розвитку імен.
4. Християнський період розвитку імен.
5. Сучасний період розвитку іменника (XX-XXI ст.).
6. Імена в українських фразеологізмах.
7. Розмовно-побутові варіанти імен.
8. Основні мотиви вибору імен українців.

Ключові слова: антропонім, первинна номінація, іменник, особове ім'я, ім'я по батькові, календарне особове ім'я, варіант імені.

Знати: основні етапи розвитку особових імен, їх походження, склад й основні мотиви вибору.

Уміти:

- висвітлювати теоретичні засади вивчення особових імен;
- визначати функціональне навантаження особових імен;
- визначати специфіку особового імені в українців та інших народів;
- аналізувати основні мотиви обрання імені.

Запитання для самоконтролю:

1. Що являє собою іменник українців?
2. Чи тотожні поняття власне ім'я та особова назва?
3. Як класифікуються власні імена?
4. Які етапи можна виділити в історії розвитку імен?
5. Як обирали імена наші прадіди? Які були мотиви надання?

6. Який вплив християнства на розвиток іменної системи української мови?

7. Як вибирають імена сучасні українці? Чому з'явилися подвійні імена?

8. Що собою являють побутово-розмовні варіанти імен?

9. Як ви розумієте поняття «іменне гніздо»?

10. Які ви знаєте сучасні традиції найменувань? Чи існує мода на імена?

Проблемні питання:

1. Чи має вплив держава, суспільство на вибір імен?

2. Яка динаміка розвитку сучасного іменника українців?

Практичні завдання:

1. Складіть антропонімне гніздо вашої родини (сім'ї), враховуючи розмовно-побутові варіанти імен.

2. Із відомих вам словників особових імен випишіть словникову статтю свого імені. Прокоментуйте її.

3. Який мотив слугував для вибору вашого імені? Чи подобається вам власне ім'я? Чи хотіли б ви змінити своє ім'я?

4. Наведіть приклади фразеологізмів, де вжиті особові імена людей.

5. Презентуйте іменник свого населеного пункту. З'ясуйте динаміку його розвитку, частоту вживаності та популярності тих чи тих імен.

Практичні заняття № 5-6

Тема: Антропоніміка. Антропоніми первинної номінації.

Прізвище.

План

1. Прізвища як клас антропонімів. Сутність поняття «прізвище».
2. Диференційні ознаки прізвищ.
3. З історії вивчення українських прізвищ.
4. Виникнення, становлення та стабілізація українських прізвищ.
5. Прізвищева назва (протопрізвище) у структурі антропонімікону.
6. Прізвиська та їх роль у творенні прізвищ.
7. Лексична база прізвищ.
8. Словотвір прізвищ. Лексико-семантичний спосіб творення прізвищ.
9. Прізвища композитної будови.
10. Подвійні прізвища.
11. Орфографічне та акцентуаційне варіювання прізвищ.

Ключові слова: антропонім, прізвище, прізвисько, прізвищева назва, первинна номінація.

Знати: особливості розвитку та становлення прізвищевої системи української мови; лексичну базу та словотвірно-структурну організацію сучасних прізвищ українців.

Уміти:

- аналізувати процес виникнення й усталення прізвищ як окремого

класу антропонімів;

- характеризувати основні лексико-семантичні та мотиваційні типи українських прізвищ;

- характеризувати способи творення українських прізвищ.

Запитання для самоконтролю:

1. Яка сутність поняття « прізвища»?
2. З'ясуйте значення терміна «прізвищева назва».
3. Які ви знаєте диференційні ознаки прізвищ?
4. Місце прізвища у структурі антропонімікону.
5. Які погляди існують щодо становлення класу прізвищ?
6. Хто з вітчизняних та зарубіжних ономастів вивчав прізвища ХІХ та ХХ сторіч?
7. Назвіть дослідників українських прізвищ ХХІ сторіччя та їхні праці.
8. Чи відомі вам регіональні дослідження прізвищ, зокрема Вінницької області?

Проблемні питання:

1. З якими труднощами стикаються мовознавці, класифікуючи прізвища за лексичною базою?
2. Чи свідчать прізвища про національне багатство української мови? Які прізвища свідчать про гумор українського народу.

Практичні завдання:

1. Зробіть огляд словників українських прізвищ. Проаналізуйте їх.
2. Випишіть із словника українських прізвищ тлумачення свого прізвища. Прокоментуйте його.
3. Запишіть прізвища ЗВО вашої групи й згрупуйте їх за ознакою походження.

4. Розгляньте й прокоментуйте іменник села Мізаківські Хутори Вінницького району Вінницької області, зокрема прізвища (Павликівська Н. М., Івацко М. В, 2023, С. 79-84).

«Прізвища, що вказують на професією, рід занять і соціальнокласову належність.

Один з найбільших пластів антропонімної лексики села Мізаківські Хутори становлять прізвища, що вказують на професійну діяльність:

- професії, пов'язані з обробкою деревини: Бондар, Бондаренко, Бондарчук (бондар – «майстер, ремісник, що виробляє діжки, бодні, дерев'яні відра і т. ін.») [1], Різук,Столяр;

- професії, пов'язані з тваринництвом, рибальством: Пастушенко, Овчаренко, Стадник, (стадник – 1) «пастух», 2) «плідник (жеребець або бик) при стаді») [1], Чередниченко, Рибалко;

-професії, пов'язані з металообробною промисловістю: Коваль, Коваленко, Ковальчук(коваль-«майстер, що куванням обробляє метал, виготовляє металеві предмети») [1];Токар;

-професії, пов'язані з виготовленням продуктів харчування: Брагар, Олійник, Первак, Первачук, Пивовар,Пивовар,(пивовар – «той, хто варить пиво») [1];

-професії, пов'язані з землеробством, садівництвом, лісівництвом, бджільництвом: Бортков, Бортник, Лісевич, Лісовий, Лозовський, Пасічник, Тютюнник;

- професії, пов'язані з обробкою шкіри, виготовленням одягу: Кравець, Кравчук, Кушнір (кушнір – «фахівець, що вичиняє хутро із шкури та шиє хутрянні вироби») [1], Ткач, Ткаченко, Ткачук, Швець, Шевченко, Шевчук;

-професії, пов'язані з музичною творчістю: Дудник, Музика, Музичко, Скрипник, Цимбал;

- професії, пов'язані з будівельною справою: Гончар, Гончарук, Муляр, Шкляр;

- транспорт: Фурман;

Прізвища, пов'язані з назвами посад та титулів: Король, Панченко, Туз (туз – «поважна, впливова особа в якомусь колі людей, у якій-небудь сфері діяльності») [1];

Військова справа: Атаманюк, Хоронжевський;

Церковна справа: Богузь, Дяченко, Дячишина, Гуменюк (гумен – 1) «ігумен», 2) гуменний – «прикажчик, що організовував роботу на току поміщика») [1], Паламарчук, Постемська (та, що постить), Ризук (риза – «верхнє вбрання священика, яке вдягається під час богослужіння») [1];

Інші види професій, занять та діяльності: Бурлака, Коновал, Коновальчук, Палій, Палійчук, Січко».

5. Презентуйте іменник свого населеного пункту (прізвища). Проаналізуйте їх за ознакою походження та словотвору.

Практичне заняття № 7-8.

Тема: Антропоніміка. Антропоніми вторинної номінації.

Прізвисько.

План

1. Прізвиська у структурі антропонімної системи української мови.
2. Дефініція поняття «прізвисько».
3. Ознаки прізвиська.
4. Вивчення українських прізвиस्क.
5. Погляди мовознавців на прізвисько як антропонімну категорію.
6. Основні завдання в дослідженні прізвиस्क.
7. Види прізвиस्क.
8. Індивідуальні прізвиська: класифікація за лексичною базою та мотивами номінації.
9. Класифікація прізвиस्क за емоційно-експресивним забарвленням.
10. Родичівські прізвиська (генесіоніми). Андроніми. Патроніми. Матроніми.
11. Сімейно-родові прізвиська.
12. Колективні прізвиська.

Ключові слова: антропонім, прізвисько, андронім, патронім, матронім, вторинна номінація.

Знати: розвиток та становлення прізвиस्क як антропонімної категорії;

особливості функціонування прізвиस्क в усному мовленні українців.

Уміти:

- аналізувати процес виникнення й функціонування прізвищ у мовленні українців;
- характеризувати номінативні процеси в системі прізвищ;
- послуговуватися основними класифікаціями прізвищ в ономастичному просторі.

Запитання для самоконтролю:

- 1) Які дефініції прізвищ вам відомі?
- 2) Які найголовніші ознаки мають прізвища?
- 3) Які функції виконують прізвища?
- 4) Які види прізвищ ви знаєте?
- 5) Що являють собою індивідуальні прізвища?
- 6) Як класифікуються індивідуальні прізвища за лексичною базою?
- 7) Як класифікуються індивідуальні прізвища за мотивами номінації?
- 8) Що являють собою родичівські прізвища?
- 9) Що таке андронім, патронім, патронім?
10. Як класифікуються прізвища за емоційно-експресивним забарвленням?

Проблемні питання:

1. У чому полягає різниця між антропонімами первинної і вторинної номінації?
2. Чому прізвища називають живими онімами?
3. Чому прізвища є своєрідною скарбничкою села?

Практичні завдання:

1. Зробіть огляд відомих вам словників прізвиськ та проаналізуйте їх.

2. Ознайомтесь з періодизацією вивчення прізвиськ в українській ономастиці. Які праці зазначених дослідників вам відомі? Прокоментуйте їх.

В українській ономастиці можна виділити три етапи, коли виникало зацікавлення прізвиськами. Перший етап – кінець ХІХ ст. (статті М. Сумцова, В. Ястребова та В. Охримовича), коли вперше звернули увагу на прізвиська, що лягли в основу прізвищ. Другий період – це 70-ті роки ХХ ст. (М. Худаш, П. Чучка, І. Сухомлин, В. Чернецький), коли прізвиська досліджували як неофіційні найменування, що функціонували поряд з прізвищами. Третій період почався на початку ХХІ ст. (С. Вербич, М. Лесюк, Б. Близнюк, М. Будз, Г. Бучко, О. Вербовета, М. Наливайко, О. Антонюк, Н. Бренер, Р. Осташ та ін.). Цей період позначений комплексними дослідженнями прізвиськ різних регіонів України.

3. Українські прізвиська входять у коло наукових інтересів багатьох вітчизняних ономастів (О. Антонюк, Н. Шульська, Ю. Прадід, Т. Кривобок, О. Вербовета, О. Соловей, О. Тищенко, Н. Костюк, М. Наливайко, О. Мокляк, О. Оніпко та інші). Які праці вам відомі?

4. Хто з науковців досліджував неофіційний антропонімікон Вінниччини? Який період охоплено?

Це дисертаційне дослідження на тему: «Становлення неофіційного антропонімікону Вінниччини». У дисертації комплексно досліджено прізвиська мешканців Вінниччини з метою повного і всебічного розгляду цього класу лексики на загальнонаціональному тлі; описано історію та сучасний стан вивчення прізвиськ у вітчизняному мовознавстві; з'ясовано лінгвістичний статус прізвиська; окреслено

методику дослідження, способи надання й загальні аспекти функціонування прізвищ. Також визначено принципи і мотиви номінації прізвищ, мотивації за ознаками носіїв, конотативності індивідуальних прізвищ. Крім цього, дослідницею було описано загальні граматичні характеристики прізвищ, проаналізовано лексико-семантичний та морфологічний способи творення, фонетичну модифікацію як специфічний тип деривації неофіційних найменувань регіону.

5. Підготуйте презентацію «Іменник мого населеного пункту. Прізвиська». Вкажіть на особливості функціонування цих пропріативів у сучасному селі.

Практичне заняття № 9-10.

Тема: Антропоніміка. Антропоніми вторинної номінації.

Псевдонім.

План

1. Псевдоніми у структурі антропонімної системи української мови.
2. Вивчення псевдонімів у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці.
3. Дефініція поняття псевдонім.
4. Визначальні ознаки псевдоніма.
5. Функціональні ознаки псевдоніма.
6. Псевдоніми й інші види антропонімів.
7. Принципи й мотиви псевдонімної номінації.
8. Сфера вживання псевдонімів. Різновиди псевдонімів.
9. Принципи і мотиви псевдонімної мотивації.
10. Позивні військових Збройних Сил України, як новітні псевдоніми XXI сторіччя.
11. Комп'ютерний nickname як різновид псевдоніма.
12. Криптоніми та криптограми як різновиди псевдонімів.

Ключові слова: антропонім, псевдонім, позивний, комп'ютерний nickname, вторинна номінація.

Знати: специфіку псевдоніма як особливого виду антропоніма; особливості псевдонімного іменування.

Уміти:

- характеризувати псевдонім як особливий вид антропоніма;
- розпізнавати псевдоніми за розрядами відповідно до сфери вживання;
- визначати принципи та мотиви псевдонімної мотивації;

- аналізувати номінаційні та словотвірні процеси в досліджуваних псевдоніміконах;

- розмежовувати псевдонім і прізвисько.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке псевдонім? Які дефініції вам відомі?
2. Назвіть інтегральні ознаки псевдоніма.
3. Час виникнення псевдонімів.
4. Які причини виникнення псевдонімів?
5. Що являє собою мода на псевдоніми?
6. Яку форму можуть мати псевдоніми?
7. У чому схожість псевдонімів з іншими антропонімами?
8. Яка основна функціональна ознака псевдоніма?
9. Чому позивні є різновидом псевдонімів?
10. Чому комп'ютерний nickname є різновидом псевдоніма?
11. Які криптоніми не можна вважати різновидом псевдонімів?
12. Які є форми маскування? Що таке анонім, містифікація, плагіат?

Проблемні питання:

1. Чи може псевдонім замінити офіційне найменування людини? Наведіть приклади.
2. Чи завжди псевдонім є самоназвою носія?

Практичні завдання:

1. Зробіть огляд словників псевдонімів. Прокоментуйте їх змістове й структурне наповнення.
2. Що ви знаєте про літературно-мистецькі псевдоніми (письменників, художників, акторів, композиторів, співаків)? Наведіть приклади. Прокоментуйте їх.

3. Що вам відомо про псевдоніми українських письменників? Чи відомі вам мотиви їх прибрання? Продовжіть цей список псевдонімів.

Панас Мирний – Рудченко Панас Якович

Григорій Квітка Основ'яненко – Квітка Григорій Федорович

Іван Карпенко Карий – Тобілевич Іван Карпович

Марко Вовчок – Вілінська Марія Олександрівна

Леся Українка – Косач Лариса

Іван Нечуй-Левицький – Левицький Іван Семенович

Остап Вишня – Павло Губенко

Олександр Олесь – Кандиба Олександр

Микола Хвильовий – Фітільов Микола

Іван Багряний – Лозов'ягін Іван Павлович

Юрій Клен – Освальд Бургарт

Григорій Косинка – Стрілець Григорій Михайлович

Василь Барка – Очерет Василь Костянтинович та інші.

4. Підготуйте презентацію дослідження «Позивні військових Збройних Сил України: семантико-мотиваційний аналіз».

5. Чи є у вас комп'ютерний nickname? Який мотив цієї номінації? Чи відомі вам дослідження такого різновиду антропонімів?

Практичне заняття № 11-12.

Тема: Топоніми у структурі онімного простору України.

План

1. Денотатно-номінативна структура топонімікону української мови.
2. Геотопоніми (з грец. «Земля» як планета) – власні назви усіх географічних об'єктів на Землі.
3. Космотопоніми – власні назви географічних об'єктів інших космічних тіл.
4. Топоніми, об'єкт дослідження.
5. Мікротопоніми, об'єкт дослідження.
6. Гідроніми, мікрогідроніми. Об'єкт дослідження.
7. Ойконіми. Астіоніми. Комоніми.
8. Ороніми, об'єкт дослідження.

Ключові слова: топонім, мікротопонім, гідронім, мікрогідронім, ойконім, оронім, геотопонім, космотопонім.

Знати: денотатно-номінативну структуру топонімікону української мови; лексико-семантичні та словотворчі типи топонімів різних класів.

Уміти:

- розкривати поняття «топонім», «мікротопонім»;
- розкрити поняття «гідронім», «мікрогідронім»;
- розкрити поняття «ойконім», «астіонім», «комонім»;
- розкрити поняття «оронім».
- аналізувати структурно-словотвірний аспект вивчення топонімікону української мови.

Запитання для самоконтролю:

- 1) У чому полягає відмінність між топонімом і мікротопонімом?

2) Що є об'єктом дослідження топоніміки, а що – мікротопоніміки?

3) Що вивчає гідроніміка? Які ознаки гідронімів?

4) Що вивчає мікрогідроніміка? Які ознаки мікрогідронімів?

5) Що є об'єктом дослідження ойконіміки?

6) Що є об'єктом дослідження ороніміки?

Проблемні питання:

1. Що являє собою топонімікон, топонімічне поле, топонімічний простір?

2. Трансонімізація в топонімії. Як ви розумієте це явище?

Практичні завдання:

1. Наведіть приклади топонімів України (15-20 онімних одиниць) й розподіліть їх за класами відповідно до об'єктів дослідження.

2. Зробіть огляд відомих вам лексикографічних праць з топоніміки, зокрема мікротопоніміки, гідроніміки, мікрогідроніміки, ойконіміки. Що собою являє «Словник гідронімів України», 1979 року? Розгляньте його структуру.

3. Поясніть, чому в Україні є назви міст із топоформантами -піль і -поль? Запишіть ойконіми Вінничини з такими топоформантами. Які пояснення дають науковці?

4. З'ясуйте походження назви свого населеного пункту та річки, яка в

ньому чи поблизу протікає. Запишіть усі наявні гіпотези. Яка з них, на вашу думку, найбільш обґрунтована?

5. Запишіть, які мікрогідроніми (ставки, озера, штучні водойми, криниці, копанки, ковбані, болота, торфовища, заболочені долини) є у вашому населеному пункті. Чи є у складі мікрогідронімікону прийменниково-іменникові конструкції?

6. Що являють собою мікрогідроніми Genetivus Singularis? Чи зустрічали ви їх у своєму населеному пункті?

7. Що являють собою мікрогідроніми pluralia tantum? Наведіть приклади.

8. Які географічні терміни стали основою для визначення семантики мікрогідронімів, мікротопонімів. Наведіть приклади.

9. Префіксація як словотворчий тип мікрогідронімів, мікротопонімів. Наведіть приклади.

10. Чи є у вашому населеному пункті неофіційний розподіл на райони, кутки? Наведіть приклади. Як мешканці пояснюють такі номінації.

11. Дослідіть мікротопонімікон, мікрогідронімікон свого населеного пункту. Зробіть лексико- семантичний аналіз. Можете послуговуватися такою схемою:

1. Відономастичні мікротопоніми, мікрогідроніми:

- відантропонімічні похідні;
- похідні від ойконімів;
- відгідронімні похідні;
- похідні від інших топонімів.

2. Відапелятивні мікротопоніми, мікрогідроніми:

- похідні від географічних номенклатурних слів;
- похідні від етнонімів;
- назви, які характеризують місцевість, водоймище;
- назви, які характеризують навколишню місцевість;
- назви культурно-історичного характеру, що відбивають трудову діяльність людей, матеріальну і духовну культуру.

3. Географічні терміни в мікротопонімії, мікрогідронімії:

- назви, які походять від гідрографічної термінології;
- назви, які походять від орографічної термінології;

- назви, які походять від географічних термінів на позначення рослинного покриття.

12. Виконайте словотвірний аналіз мікротопонімії й мікрогідронімії свого населеного пункту. Можете послуговуватися такою схемою:

Суфіксація в мікротопонімії, мікрогідронімії:

- присвійні мікротопоніми, мікрогідроніми з суфіксами -ів, -ов- /-ев-/, -ин;

- мікротопоніми, мікрогідроніми з суфіксом –ськ;

- мікротопоніми, мікрогідроніми з елементом -н- в суфіксах;

- мікротопоніми, мікрогідроніми з елементом -к- в суфіксах;

- мікротопоніми, мікрогідроніми з суфіксами -ищ-/е/, -иськ/о/, -их/а/, -ц, -л/о/;

Префіксація в мікротопонімії, мікрогідронімії.

Топонімі, гідронімічні словосполучення.

Назви, утворені семантичним способом.

13. Чи є у вашому населеному пункті ороніми? Наведіть приклади. Поясніть їхнє семантичне навантаження, походження.

14. Наведіть приклади космопонімів. Хто з вітчизняних ономастів досліджує цей пласт онімної лексики?

Практичне заняття № 13-14.

Тема: Урбаноніми. Ергоніми.

План

1. Дефініція поняття «урбанонім». Вивчення урбанонімії України, Вінниччини.
2. Годоніми (назви вулиць).
3. Агороніми (назви площ, майданів).
4. Кварталоніми (назви мікрорайонів, кварталів).
5. Віваріоніми (назви зоопарків, зоосадів).
6. Функціональне навантаження урбанонімів.
7. Дефініція поняття «ергонім». Вивчення ергонімії України, Вінниччини.
8. Семантико-мотиваційні типи ергонімів.
9. Функціональне та інформаційне навантаження ергонімів.
10. Структурні моделі ергонімів.

Ключові слова: урбанонім, годонім, агоронім, кварталонім, віваріонім, ергонім.

Знати: становлення, розвиток, функціонування урбанонімів; становлення сучасної ергонімії.

Уміти:

- характеризувати урбаноніми за лексико-семантичними типами;
- аналізувати етапи становлення ергонімів;
- укладати ономастичну картотеку досліджуваних онімних одиниць.

Запитання для самоконтролю:

- 1) Що вивчає урбаноніміка? Дослідження урбанонімів вітчизняними мовознавцями-ономастами.

- 2) Що ви знаєте про деколонізацію топонімів в Україні?
- 3) Чи вплинула декомунізація топонімів України на урбаноніміку міст?
- 4) Що належить до внутрішньо міських топографічних об'єктів?
- 5) Які основні функції виконують урбаноніми? Ідентифікувальна, інформативна – поясніть їх сутність.
- 6) Що таке урбанонімний простір?
- 7) Які ви знаєте класифікації урбанонімів? Яку класифікацію урбанонімів запропонував М. Торчинський; а яку – А. Білецький?
- 8) Хто досліджував урбаноніми міста Вінниці? Чи знайомі ви з дослідженнями К. Кузіної, Т. Караєвої?
- 9) Яке місце займають ергоніми в онімній системі української мови?
- 10) Які функції виконують ергоніми?
- 11) Хто з науковців вивчав ергонімію Вінниччини?

Проблемні питання:

1. Місце урбанонімів у системі топонімічних одиниць.
2. Вплив ергонімів на «обличчя» міста.

Практичні завдання:

1. Поясніть дефініцію поняття урбанонім? Наведіть кілька прикладів урбанонімів, з'ясуйте їх функціональне навантаження.
2. Найбільшу групу урбанонімів складають годоніми (назви вулиць). Відомо, що більшість з них зазнали змін у процесі деколонізації топонімії України 2023-2024 рр. Як змінився годонімікон вашого населеного пункту? Скласифікуйте годоніми відповідно до трансонімізованих похідних (від антропонімів, мікротопонімів, мікрогідронімів та ін..) та трансapelятивованих (від apelятивів).

3. Продовжіть відантропонімну групу годонімів міста Вінниці, яка сформувалася протягом останніх років внаслідок деколонізації топонімів України:

А) Годоніми-імена героїв російсько-української війни: Дмитра Білоконя (замість Баженова); Анатолія Черниша (замість Ковпака); Володимира Даценка (замість Немировича-Данченка); Олексія Зінов'єва (замість Новікова); Павла Корнелюка (замість Станіславського); Олександра Божка (замість пров. Станіславського);

Б) Годоніми – імена діячів культури й мистецтва:

Миколи Хвильового (замість Бестужева); Уласа Самчука (замість Достоевського); Василя Барки (замість Каховського); Олени Теліги (замість Гончарова); Григорія Сковороди (замість Пушкіна); Леоніда Глібова (замість Рилєєва); Остапа Вишні (замість Талаліхіна); Василя Симоненка (замість Цюлковського); Івана Дзюби (замість Академіка Павлова); Михайла Драгоманова (замість Салтикова-Щедріна); Івана Світличного (замість Маміна-Сибіряка); Євгена Сверстюка (замість Толбухіна); Мирослава Скорика (замість Глінки); Василя Сильвестрова (замість Серафимовича); Василя Сліпака (замість Матросова);

В) Годоніми – імена українських громадських діячів, політиків, учених, князів, меценатів та інших:

Князя Володимира (замість Міліційна); Святослава Хороброго (замість Кошового О.); Грохольських (замість Рилєєва); Євгена Чикаленка (замість Лермонтова); Олександра Лотоцького (замість Пестеля); Євгена Коновальця (замість Гліба Успенського); Ярослава Немеца (замість Щукіна); Софії Русової (змість Молодогвардійська); Генерала Григоренка (замість Москаленка); Вацлава Гавели (замість Невського); Ісмаїла Гаспринського (замість Жуковського); Михайла Малишенка (замість Короленка); Миколи Костомарова (замість Ломоносова);

4. Продовжіть відтопонімну групу новоутворених годонімів та агоронімів міста Вінниці, яка сформувалася протягом останніх років внаслідок деколонізації топонімів України:

- похідні від ойконімів, зокрема астіонімів:

Гданська (замість Нахімова); Паневежиська (замість Пугачова);
Варшавська (замість Ширшова);

- похідні від мікротопонімів, мікрогідронімів:

Замковий (замість Крилова); Крутнів Яр (замість Лютневої революції); Калічанська (замість Гагаріна); Шереметка (замість Гагаріна);.....

5. Продовжіть відапелятивну групу годонімів та агоронімів міста Вінниці, яка сформувалася протягом останніх років внаслідок деколонізації топонімів України:

площа Царина (замість 8 Березня); Славетна (замість 8 Березня);
Барвиста (замість Смирнова Ю.); Лівобережна (замість 1905 року);
Підлісна (замість Медвідь Анастасії); Скіфська (замість Карбишева);.....

6. Назвіть меморіалоніми (назви меморіальних комплексів і пам'ятних місць) у вашому населеному пункті, з'ясуйте їх походження.

7. Наведіть кілька прикладів віваріонімів (назви зоопарків і зоосадів).

8. Схарактеризуйте ергонімікон свого населеного пункту: склад, семантико-мотиваційні типи, структурні моделі, основні функції. Які з досліджуваних ергонімів є носіями рекламної функції?

9. Назви об'єктів сфери обслуговування впливають на уподобання споживача. Доведіть це на конкретних прикладах об'єктів сфери обслуговування (ресторани, кафе, кав'ярні і под.) у вашому населеному пункті.

Практичне заняття № 15.

Тема: Літературна ономастика.

План

1. Теоретичні засади вивчення літературної ономастики.
2. Сутність поняття «літературна ономастика».
3. Диференційні ознаки літературно-художньої ономастики;
4. Функціональне навантаження онімів у канві художнього твору.
5. Методи дослідження в літературній ономастиці.
6. Вивчення пропріальної лексики в школі (на уроках української літератури) .
7. Джерельна база літературно-художньої антропонімії – сучасна українська проза.

Знати: теоретичні засади вивчення літературної ономастики;
диференційні ознаки літературно-художньої ономастики.

Уміти:

- розмежовувати реальні та літературно-художні онімні одиниці;
- аналізувати онімний простір художнього твору;
- визначати функціональне навантаження онімів у канві художнього твору;
- характеризувати стилістично марковані оніми;
- виокремлювати різні розряди онімів у художньому творі;
- укласти ономастичну картотеку досліджуваного матеріалу.

Запитання для самоконтролю:

- 1) Як ви розумієте сутність поняття «літературна ономастика»?
- 2) Які термінологічні окреслення побутують у науковому вжитку на позначення студій «власної назви в контексті художнього твору»?

- 3) Коли літературна ономастика виділилася як окрема галузь?
- 4) Назвіть диференційні ознаки літературно-художньої ономастики.
- 5) Чи можуть оніми переходити з одного художнього твору в інший? З чим це пов'язано?
- 6) Які літературно-художні оніми кваліфікуються як марковані?
- 7) Які розряди онімів можуть функціонувати в канві художнього твору?
- 8) Що таке фіктонім? Поясніть його сутність.
- 9) Які основні функції виконують літературно-художні оніми?
- 10) Які додаткові функції виконують літературно-художні оніми?
- 11) Які тематичні поля власних назв можна виокремити в художньому творі?
- 12) Що собою являють нейтральні, характеристичні, дейктичні та ідеологічні літературні антропоніми?
- 13) Чи впливають літературно-художні оніми на розкриття ідейно-жанрового спрямування твору?
- 14) У чому виражається мовостиль письменника?

Проблемні питання:

1. У чому проявляється характеристичність літературно-художніх антропонімів?
2. Чи може літературно-художній онім стати символом, смисловою одиницею, що має низку значень?

Практичні завдання:

1. Проаналізуйте український антропонімікон, зокрема прізвища, у романі Є. П. Гуцала «Позичений чоловік».

«Тільки в нашому селі небувало багатий урожай на прізвища, які то хлібом, здається, пахнуть, то дьогтем і смолою від них відгонить за верству, а то квіткою – садовою чи луговою – дурманять. А є прізвища, так би мовити, які начебто самі на городі вирости: Буряк, Гарбуз, Гичка, Хміль. Є прізвища, які, либонь, із лісу прибігли та й прилучились до людського гурту: Лисиця, Вовк, Ведмідь, Борсук. Звісно, не без тих у нашому селі водиться, що з пташиної зграї: Горобець, Орел, Півень. Було ще в повоєнні часи прізвище Сало, та це Сало кудись виїхало на шахти Донбасу, так і не повернулось назад. Зате можемо похвалитись Кендюхом – таким Кендюхом може повеличатись не кожне село, як і прізвищами Макуха, Вареник, Галушка, Довбня, Гайдамака, Буцол...».

2. Дослідіть і охарактеризуйте ономастичний простір художнього твору українського письменника (на вибір).

3. Наведіть приклади стилістично маркованих літературно-художніх онімів.

4. На конкретних прикладах доведіть, що заголовки є центром ономастичного простору твору. Яку роль відіграє заголовок у художньому творі?

5. На конкретних прикладах поясніть, як саме літературні оніми беруть участь у створенні образів.

Самостійна робота

1. Ментальна організація власних назв.
2. Динамічні процеси в сучасному іменнику українців.
3. Система чоловічих імен у сучасному іменнику українців.
4. Система жіночих імен у сучасному іменнику українців.
5. Прізвища та прізвищеві назви. Історія розвитку та становлення.
6. Давньослов'янська ономастична спадщина. Її роль у формуванні та розвитку українського іменника.
7. Літературно-мистецькі псевдоніми в антропоніміконі українців.
8. Українська демонологія.
9. Когнітивна ономастика. Засади когнітивної ономастики.
10. Ономастичне портретування сучасного міста.

Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

Презентація проєктів:

1. Іменник населеного пункту. Лексико-семантичний аналіз.
2. Прізвиська населеного пункту. Семантико-мотиваційний аналіз.
3. Позивні у Збройних Силах України. Семантико-мотиваційний аналіз.
4. Ойконіми району, області. Які є дослідження вашого району?
5. Топонімікон населеного пункту. Лексико-семантичний та словотвірний аналіз.
6. Мікрогідронімікон населеного пункту. Чи є відображення в Словнику Гідронімів України?
7. Урбаноніми сучасного міста.
8. Вплив декомунізації топонімів України на відповідні процеси в топоніміконі вашого населеного пункту.
9. Ергонімія населеного пункту. Лексико-семантичний та функціональний аналіз.
10. Зоонімія населеного пункту. Семантико-мотиваційний аналіз.
11. Онімний простір улюбленого художнього твору.

Довідковий матеріал

Ономастика є важливою для лінгвістів, філологів, істориків, археологів. Ономастичні дослідження дозволяють висувати гіпотези історичного характеру стосовно міграцій народів, їх культурного взаємозв'язку, впливу один на одного, шляхи контактів між людьми.

Ономастика, відповідно до категорій власних імен, охоплює такі розділи:

- антропоніміка (вивчає власні найменування людей: імена, імена по батькові, прізвища, прізвиська, псевдоніми);
- топоніміка (вивчає власні назви географічних об'єктів, їх походження, смислове значення, розвиток, сучасний стан, написання і вимову). Наявність різних видів географічних об'єктів зумовлює поділ топонімів на види: мікротопоніми, гідроніми, ойконіми, ороніми та ін.;
- зооніміка (вивчає власні назви (клички) тварин);
- ергоніміка (вивчає найменування партій, вищих навчальних закладів, магазинів, кінотеатрів, фірм, перукарень, ресторанів тощо);
- космоніміка (вивчає найменування космічних об'єктів).

Мікротопонімія – сукупність місцевих географічних назв для невеликих об'єктів, відомих тільки місцевим жителям.

Мікротопонім – вид топоніма. Власна назва невеликого місця чи географічного об'єкта чи частини мікрооб'єктів (лісів, урочищ, полів, сінокосів, стежок, пасовищ, окремих каменів тощо). Для мікрогідронімів здебільшого характерний тісний зв'язок з апелятивами (загальними назвами), особливо з географічними термінами. Серед усіх видів власних назв вони стоять найближче до загальних слів, зберігаючи свою мотивованість. Межею між ними є те, що мікротопоніми закріплені за конкретними фізикогеографічними об'єктами. Мікротопоніми

семантично близькі до загальних назв, проте визначаються меншою граматичною стійкістю, історично мінливіші. Їх специфіка тісно й органічно пов'язана з різними особливостями іменованих об'єктів. Мікротопоніми здебільшого є фактами однієї мови і продуктом творчості одного народу.

Особливості мікротопонімів:

1. Близькість до апелятивів (загальних назв).
2. Прив'язаність до певного місця.
3. Недовговічність існування, яка пов'язана зі змінами географічного середовища та поколінь мовців.
4. Випадковість мотивування назви.
5. Співвіднесеність із видом або властивостями географічного об'єкта.
6. Утворення переважно на базі лексики місцевої говірки.
7. Незафіксованість у писемних джерелах.

АНКЕТА

для збору та систематизації онімного матеріалу

1. Яка назва вашого населеного пункту? Чи існує в побуті, окрім офіційного, місцеве чи дwoяке найменування?
2. Що вам відомо про походження вашого поселення і його назви (з документів та розповідей старожилів)?
3. Чи мають назву окремі частини поселення (кутки), вулиці тощо? Чи відомі вам давні назви цих об'єктів?
4. Чи знаходяться поблизу вашого поселення городища, вали, земляні укріплення і як вони іменуються?
5. Як іменуються близько розмішені до вашого населеного пункту поля, ліси, луки? Чому вони так названі?

6. Які назви мають місцеві річки (гідроніми), озера, струмки, ставки, болота, заболочені долини, копанки, криниці, штучні водойми? Чому вони так називаються? Як пояснюють ці назви місцеві мешканці?

7. Як іменуються місця купання на річці, найбільш глибокі місця, звивини, коси, мілководдя тощо?

8. Чи є у вашому поселенні нові найменування? Що вони відображають? Чи вдалі вони?

9. Які назви у вашому населеному пункті пройшли через деколонізацію?

Деколонізація топонімів в Україні – процес позбавлення від імперської спадщини, що розпочався в часи розпаду СРСР та активізувався в період Революції гідності й російсько-української війни (з 2014 р.) та посилився після російського вторгнення в Україну 2022 року.

10. Які назви географічним об'єктам, що розташовані у вашій місцевості, вам хотілося б дати і чому?

11. Що вам відомо про імена, прізвища мешканців вашого населеного пункту? Що відомо про склад сучасного іменника українців: жіночі імена; чоловічі імена.

12. Розмовно-побутові варіанти назв.

13. Які імена користуються популярністю у вашій місцевості?

14. Які варіанти вашого імені? Як вас називають вдома?

15. Що означає ваше офіційне ім'я?

16. Чи подобається вам ваше ім'я?

17. Чи знаєте ви, чому батьки дали вам таке ім'я?

18. Які ви знаєте мотиви вибору імен в українців?

19. Які імена у вашій місцевості не користуються популярністю?

20. Що ви знаєте про своє прізвище?

21. Чи є у вашій місцевості однотипні прізвища?
22. Чи є у вашому населеному пункті прізвиська (прізвисько – вуличне прізвище, кличка – вид антропоніма, неофіційне особове іменування, яким середовище індивідуалізує або характеризує особу).
23. Які індивідуальні прізвиська односельчан ви знаєте?
24. Чи є у вашому населеному пункті сімейні, родичівські прізвиська?
25. Які мотиви надання прізвиськ ви знаєте? Тобто, чому той чи той мешканець має таке прізвисько? Що слугувало причиною?
26. Чи маєте ви вуличне прізвисько? Чи відомо вам мотив його надання?
27. Складіть антропонімний портрет вашої родини (імена, прізвище, прізвиська, якщо є).
28. Які зооніми (клички тварин: собак, котів, корів, свиней, коней та ін..) функціонують у вашому населеному пункті? Які клички мають ваші домашні улюбленці? Чому ви їх так назвали?
29. Які ви знаєте мотиви найменування тварин?
30. Які ергоніми (назви магазинів, кав'ярень, ресторанів, перукарень і под.) є у вашому населеному пункті? Яку функцію виконують ці назви? Чи характерна їм рекламна функція? Поясніть походження цих назв.

Глосарій

Агоронім – назва площі, майдану.

Андронім – різновид антропоніма; прізвисько дружини, утворене від імені, прізвиська, прізвища чоловіка.

Антропонім – власне особове ім'я, ім'я по батькові (батьківство), прізвище, прізвисько, псевдонім тощо.

Антропоніміка – розділ ономастики, який вивчає власні імена людей, закономірності їх виникнення, розвитку, функціонування.

Апелятив – загальна назва, лексема, що виступає узагальненою назвою класу однорідних предметів або явищ.

Апелятивація – перехід власної назви в загальну; оніма в апелятив.

Астіонім – назва міста.

Бібліонім – назва будь-якого твору: художнього, релігійного, наукового, політичного тощо.

Власна назва – назва, що дається неживому об'єктові чи живій істоті для виділення їх із низки однорідних об'єктів, істот (онім, пропріатив).

Віоніми – власні назви шляхів сполучення поза населеними пунктами, назви доріг.

Гелонім – назва боліт, мочарів.

Геніконім – назва чоловіка за іменем дружини.

Геотопоніми – власні назви усіх географічних об'єктів на Землі.

Гідронім – вид топоніма, власна назва будь-якого водного об'єкта.

Годоніми – назви вулиць, проспектів.

Деантропонімізація – перехід антропоніма в апелятив.

Дендроніми – назви парків.

Дрімонім – власна назва лісів.

Етнонім – загальне слово для позначення будь-якого етносу.

Ергонім – назва установи, підприємства, партії, магазину, перукарні тощо.

Зоонім – кличка тварини.

Іменник – сукупність усіх офіційних особових імен людей, що обслуговують певний народ.

Ім'я особове – вид антропоніма, що надається людині при народженні; юридично зафіксоване слово, яке індивідуалізує особу.

Ім'я по батькові (батьківство) – іменування чоловіка або жінки, утворене від офіційного батькового імені.

Інсулоніми – назви островів.

Катойконім – загальне іменування жителів за назвою міста, де проживає особа (відтопонімний іменник).

Комонім – назва села.

Космонім – назви всіх космічних об'єктів.

Космотопоніми – власні назви географічних об'єктів, які знаходяться на інших космічних тілах.

Криптонім – різновид псевдоніма, зашифрований підпис автора під своїм твором.

Лімнонім – назви озер.

Матронім, метронім – власна назва сина чи дочки за найменуванням матері або когось із предків по материній лінії.

Меморіалонім – назва меморіального комплексу, пам'ятного місця.

Міфонім – ім'я у міфах, героїчних епосах, казках і билинах.

Мікротопоніми – назви об'єктів локального значення (долин, лісів, урочищ, кутків, доріг, полів тощо).

Некроніми – назви місць поховань.

Ойконіми – назви населених пунктів.

Океаноніми – власні назви океанів.

Онім – лексема, що індивідуалізує, виділяє окремі предмети з класу однотипних (власна назва, пропріатив).

Онімизація – перехід загальної назви у власну (апелятива в онім).

Ономастика – розділ мовознавства, що вивчає власні назви.

Ономастикон – сукупність власних назв певної мови, народу.

Ороніми – назви гір, гірських масивів, пагорбів, височин.

Патронім – вид антропоніма, іменування людини, утворене від імені, прізвиська чи прізвищевої назви батька або предків по батьківській лінії.

Пелагоніми – власні назви морів.

Понтоніми – власні назви мостів.

Потамоніми – власні назви річок.

Прізвисько – різновид антропоніма; додаткове неофіційне ім'я, дане людині соціумом відповідно до її характерної риси, певної життєвої ситуації, за будь-якою аналогією тощо.

Прізвище – вид антропоніма; частина власної назви людини, її повного імені, спадкове незмінне офіційне родинне найменування.

Прізвищева назва – іменування особи, яке існувало до офіційного закріплення прізвищ.

Псевдонім – різновид антропоніма; приbrane (вигадане) особове іменування, яке використовують представники окремих груп суспільства (письменники, публіцисти, композитори, актори, художники, співаки, громадсько-політичні діячі та ін.).

Сільвоніми – власні назви лісів, парків, садів.

Спелеонім – назва печери.

Теонім – різновид міфоніма; власне ім'я божества в будь-якому пантеоні.

Топонім – будь-яка власна географічна назва.

Трансонімізація – перехід оніма з одного розряду в інший.

Урбаноніми – власна назва будь-якого міського топографічного об'єкта.

Фітонім – власна назва будь-якої рослини.

Хоронім – назви територій, частин світу, областей, країв, країн, їхніх частин.

Хрематонім – власна назва предмета матеріальної культури (ювелірних виробів, музичних інструментів, зброї тощо).

Хрононіми – назви відрізків і точок часу.

Методичне забезпечення

1. Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Сучасні ономастичні дослідження».
2. Словник ономастичної термінології.
3. Ономастична картотека.
4. Ономастичні регіональні дослідження (населені пункти Вінниччини).
5. Перелік питань до заліку.

Література

Основна

1. Антропонімний та ойконімний ареали: точки перетину: Студії з ономастики та етимології. 2017–2018 / Відп. ред. В.П. Шульгач. Київ, 2018. С. 95–104.
2. Бучко Д. Проблемні питання української ономастики. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія*: зб. наук. праць. Чернівці : Рута, 2007. Вип. 356–359. С. 255–260.
3. Герасимчук В. А., Нечипоренко А. Ф. Антропоніми: історія і сучасність: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2002. 152 с.
4. Желізняк І. М. Про деякі лінгвістичні ознаки власних назв. *Мовознавство*. 2001. № 1. С. 13–18.
5. Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. *Записки з ономастики*. 2000. Вип. 4. С. 68–74.
6. Карпенко О. Ю. Спільне і відмінне в асоціативному осмисленні різних розрядів онімів. *Записки з ономастики*: зб. наук. праць. Одеса : Астропринт, 2005. Вип. 9. С. 47–53.
7. Корнієнко І. А. З історії розвитку літературної ономастики. *Слов'янський збірник*. 2014. Вип. 18. С. 60-68.

8. Кравченко Л. О. Українська ономастика. Антропоніміка. Навчальний посібник. Київ : Знання, 2014. 239 с.
9. Львівська ономастична школа: хрестоматія / відп. ред. Купчинська З. О. Львів : Видавництво «Растр-7», 2019. 556 с.
10. Павликівська Н. Питання української псевдонімії ХХ століття: монографія. Вінниця : «Глобус-Прес», 2009. 388 с.
11. Редько Ю. Сучасні українські прізвища (походження, словотвір, поширення). Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 552 с.
12. Торчинський М. Українська ономастика. Київ : Міленіум, 2010. 238 с.
13. Торчинський М. Українська ономастична термінологія (проект) і її значення для становлення денотатно-номінативної класифікації власних назв. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. Київ, 2007. Вип. VII. С. 298–302.
14. Торчинський М. М. Денотатно-номінативна структура топонімікону української мови. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2007. Випуск 356-359. Слов'янська філологія. С. 176.
15. Торчинський М. Денотатно-номінативна структура антропонімікону української мови. *Наукові праці Кам'янець-Подільського держ. ун-ту: Філологічні науки*. Кам.-Подільський : Аксіома, 2007. Вип. 15. Т. 1. С. 146–150.
16. Янчура Д. Ономастичні школи в Україні. *Studia Ucrainica Posnaniensia*. 2018. Vol. VI. С. 45–52.

Додаткова

1. Андрощук К. М. Урбаноніми Вінниці у контексті декомунізації (друга хвиля перейменувань 2015-2016 рр.). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022 № 58. С. 17-19.

2. Антонюк О. В. Лексико-семантична група прізвиськ, що вказують на звички, уподобання, вчинки людини (на матеріалі антропонімії Донеччини). *Актуальні питання антропоніміки* / відп. ред. І. В. Єфименко. Київ, 2005. С. 25-30.
3. Вербич С. О. Деякі прізвища і прізвиська українців з погляду походження. *Актуальні питання антропоніміки* : зб. мат. наук. Читань пам'яті Юліана Костянтиновича Редька / відп. ред. І. В. Єфименко. Київ, 2005. С. 56-62.
4. Вербич С. О. Гідронімія Наддністрянщини: склад, будова, особливості становлення: автореф. дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01- українська мова. Київ, 2017. 33 с.
5. Єфименко І. Дещо про походження сучасних українських прізвищ. *Дивослово*. 2002. № 11. С. 18-19.
6. Карпенко Ю. Динаміка українських особових імен. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія*. Чернівці : Рута. 2007. Вип. 365-359. С. 285-290.
7. Колесник Н. С. Онімний простір українського пісенного фольклору: семантичний, структурний та функціональний аспекти: дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01. Чернівці, 2017. 441 с.
8. Літературна ономастика: збірник статей. Одеса : Астропринт, 2008. 328 с.
9. Мельник О. Становлення сучасної ергонімії Вінниччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Черкаси, 2018. 20 с.
10. Ординська І. Я. Мікротопонімія Північної Хмельниччини: автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2020. 18 с.
11. Остап Р. Механізми взаємодії індивідуальних, родових і родинних прізвиськ. *Традиційне і нове у вивченні власних імен*: тези доп. Міжнар. ономаст. конф. Донецьк – Горлівка–Святогірськ, 2005. С. 105–106.

12. Павликівська Н. Словник псевдонімів ОУН–УПА. Вінниця : О. Власюк, 2007. 440 с.
13. Павликівська Н. М. Мікрогідронімія Вінниччини: від емпірики до узагальнень: монографія. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. 292 с.
14. Павликівська Н. М. Словник мікрогідронімів Вінниччини. Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2013. 147 с.
15. Павликівська Н. М., Івацко М. В. Лексична база прізвищ (на матеріалі села Мізяківські Хутори Вінницького району Вінницької області). *Актуальні проблеми філології й перекладознавства*. Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2023. Вип. 27. С. 79-84. <https://doi.org/10.31891/2415-7929-2023-27-17>
16. Павликівська Н., Прокопчук Л. Місце урбанонімів у системі топонімічних одиниць міста Вінниця. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Хмельницький, 2024, № 30. С. 95–99. <https://doi.org/10.31891/2415-7929-2024-30-16>
17. Павликівська Н. М. Деколонізація топонімів міста Вінниці: лексико-семантичний аналіз. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: збірник наукових праць / гол. ред. І. Я. Завальнюк. Вінниця : ТОВ «Твори», 2024. Випуск 38. С. 85-91. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-38-10>
18. Павликівська Н. М. Військові псевдоніми: семантико-мотиваційний аналіз. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: збірник наукових праць / гол. ред. Є. Б. Барань. Випуск 36. Вінниця : ТОВ «фірма Планер», 2023. С. 126-136. <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=48486&lang=pl>

19. Павлюк В. Становлення неофіційного антропімікону Вінниччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2016. 20 с.
20. Редьква Я. Інтернаціональний словник ономастичної термінології (короткий огляд стану справ і пропозицій від України). *Студії з ономастики та етимології*. 2006 / відп. ред. О. П. Карпенко. Київ, 2006. С. 124–129.
21. Редьква Я. Світова ономастика і український контекст. *Повідомлення Української ономастичної комісії. Нова серія*. Луцьк, 2020. Вип. 5. С. 102-108.
22. Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ: У двох томах. Львів, 2009. Т. 1: А-М. XXVI, 720 с.
23. Сокіл Н. В. Мікротопонімія Сколівщини: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10. 02. 01. Львів, 2007. 16 с.
24. Торчинський М. М. Ойконіми в українському художньому мовленні (стилістичновиражальні можливості). *Мовознавчий вісник: зб. наук. пр. Черкаси : Брама-Україна*, 2006. Вип. 3. С. 189–195.
25. Торчинський М. М. Онімне слово у лінгвопоетичній парадигмі. *Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго*, 2005. Вип. 16, кн. 2. С. 80–283.
26. Торчинський М. М. Стилістично-виражальні можливості хоронімів в українському поетичному мовленні. *Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка: зб. наук. пр. Київ*, 2007. С. 402–408.
27. Українська мова: Енциклопедія / ред. кол.: Русаніський В. М. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 842 с.
28. Чучка П. Глобальні, національні та регіональні ознаки прізвищ українців. *Дивослово*. 2003. № 10. С. 23–25.

29. Ющишина О. Прізвищеві назви і прізвища Центральної Хмельниччини XVII – XXI ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2019. 20 с.

30. Янчишина Я. В. Мікротопонімія Центральної Хмельниччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01.Вінниця, 2021. 20 с.

31. Янчура Д. Функційне навантаження онімів та проблема становлення метамови літературної ономастики. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2018. Вип. 47. С. 108–115.

Інформаційні ресурси

www.ulif.org.ua

www.litopvs.org.ua

www.mova.info

www.novamova.com.ua